

Sammendrag

Besøksforvaltning og lokalsamfunnsutvikling i verdensarvområdene Nærøyfjorden og Geirangerfjorden

TØI rapport 1585/2017

Forfattere: Petter Dybedal, Jan Vidar Haukeland

Oslo 2017 82 sider

Det var i 2015 ca 920 000 besøkende i Aurland/Flåm (inkludert 182 000 cruiseturister) og 815 000 i Geirangerområdet (315 000 cruiseturister). Majoriteten av turistene er på en eller annen form for rundreise – med relativt korte opphold. Ca halvparten av de besøkende utenom cruiseturistene i Geiranger overnatter minst en natt i Stranda eller Norddal kommuner, mens om lag en tredel av de besøkende i Aurland overnatter i kommunen i forbindelse med besøket.

Om lag 60 prosent av utenlandske og tre av fire norske besøkende kjente til verdensarvstatusen før de kom, men det er relativt få av de besøkende som oppgir at verdensarvstatusen hadde stor betydning for at man valgte å reise akkurat til Nærøyfjorden eller Geiranger.

Besøkende til Aurland kommune la igjen ca 470 millioner kroner i virksomheter i kommunen i 2015, mens besøkende i Geirangerområdet brukte til sammen 417 millioner kroner i Norddal og Stranda kommuner.

Bærekraftig forvaltning av natur og kultur innebærer at verneverdiene vernes på samme tid som de gir rom for unike opplevelser for dem som besøker områdene, i tillegg til å styrke lokalsamfunnene. Disse prinsippene er nedfelt i «World Heritage and Sustainable Tourism Programme» (UNESCO 2012), der bærekraftig reiseliv er en integrert del av forvaltningen.

Tilrettelegging for opplevelse innebærer økt tilstrømming og dermed et press på verneverdiene. Et velutviklet reiseliv er en nødvendighet for å sikre tilgang til opplevelsene, men er samtidig et rammeverk for å kontrollere de respektive områdene. Dette innebærer at man også må se reiselivet som et virkemiddel i forvaltningen av verdensarvområdene gjennom politikkutforming, strategier og bruk av planleggingsverktøy.

Utforming av politikk og strategi og innarbeidelse i kommuneplanene (for eksempel i arealdelen) for områdene krever detaljert kunnskap om reiselivet i de to områdene. Hvem er turistene, hvor mange er de, hvor drar de og hva er de interessert i å gjøre (opplevelses- og aktivitetsmønster), hva er de mest og minst fornøyd med, osv. Det er også viktig å vite hvordan turistene bidrar til verdiskapning lokalt.

Spørreundersøkelse på stedet

En spørreskjemaundersøkelse basert på utfylling på stedet (papirskjema) ga i alt inn 3 204 skjemaer som var tilstrekkelig utfylt til at de kunne anvendes i analysen. I

Nærøyfjordområdet (Aurland kommune samt Stalheim i Voss kommune) ble det samlet inn 1 076 skjemaer, herav 948 fra vanlige turister og 128 fra cruisepassasjerer. I Vik ble det samlet inn 350 skjemaer, og i Lærdal 384. I Geiranger ble det samlet inn 671 skjemaer, herav 290 fra cruisepassasjerer, mens det ble samlet inn i alt 723 skjemaer på fergeleiene i Linge (sørgående trafikk) og Eidsdal (nordgående trafikk).

Stor andel besøkende er på rundreise

En stor andel av de besøkende som ikke er cruisepassasjerer – 63 prosent i Nærøyfjordområdet og rundt 80 prosent i Geirangerområdet – er på en reise som kan karakteriseres som en rundreise (tabell A).

Tabell A Hovedtype reise man er på i forbindelse med oppholdet etter intervjusted. Prosent.

	Aurland, Flåm, Gudvangen, Stalheim	Lærdal	Vik	Geiranger	Ferge Eidsdal/ Linge	Alle
Rundreise i Norge med personbil, bobil, MC	43,7	59,7	57,4	59,8	74,9	58,0
Rundreise i Norge med turbuss (gruppereise)	5,6	0,5	0,0	18,3	0,3	4,5
Annen type rundreise	13,8	0,3	0,3	5,4	2,5	6,1
Sum rundreise med bil, buss etc	63,0	60,5	57,7	83,6	77,7	68,6
På vandretur i fjellet med overnatting	7,6	5,3	3,7	1,9	2,4	4,6
Sykkeltur Rallarvegen og -eller Flåmsdalen	1,6	0,3	0,9	0,5	0,4	0,9
Annen ferietur med overnatting her i området	9,8	11,1	15,4	5,9	5,4	9,0
Sum annen type feriereise	19,0	16,6	20,0	8,4	8,2	14,5
Dagsbesøk fra hjemsted eller feriested	7,7	10,8	8,9	4,9	11,1	8,8
Gjennomreise	8,5	12,1	13,4	3,2	2,9	7,5
Kombinasjoner av reisetyper	1,7	0,0	0,0	0,0	0,1	0,6
	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Av de som er på rundreise er det klart flest som reiser med eget kjøretøy, mens det i Aurland kommune er en del på «annen type rundreise» (f eks rundtur hvor Flåmsbanen inngår), mens det i Geiranger sentrum er en relativt stor andel bussgruppeturister.

Det er først og fremst blant utlendingene andelen rundreisende er høy. Totalt sett er 73 prosent av utenlandske besøkende i Nærøyfjordområdet og 90 prosent i Geiranger på en eller annen form for rundreise. Blant nordmenn er det relativt store andeler besøkende som er på dagsbesøk fra hjemsted/feriested eller oppgir at de er kun på gjennomreise.

Mye overnatting lokalt selv om mange er på rundreise

Det store innslaget av rundreisende innebærer at et flertall av de besøkende overnatter utenfor de respektive områdene, og at det er relativt få som overnatter mer enn en natt. Det er likevel ganske store andeler som overnatter lokalt:

Aurland:

- Litt mer enn hver tredje besøkende har overnattet i Aurland kommune sist natt og/eller skal overnatte i kommunen kommende natt.
- Om lag halvparten av de som overnattet i Aurland kommune tilbrakte både foregående og kommende natt her.
- 12-13 prosent overnattet minst en natt i indre Sogn utenom Aurland, rundt 10 prosent overnatter i Voss kommune (inkludert Stalheim).
- Ca 20 prosent kommer fra overnattingssted i Bergen og Hardanger og/eller skal overnatte der kommende natt.

Lærdal:

- Drøyt 40 prosent av de besøkende i Lærdal overnattet i indre Sogn *natten før besøket*, herav 18 prosent i Lærdal, 11 prosent i Aurland kommune og 12 prosent i øvrige kommuner (vesentlig Sogndal).
- 25 prosent oppga at de skulle tilbringe *neste natt* i Lærdal, 9 prosent i Aurland og 27 prosent i indre Sogn ellers, til sammen over 60 prosent i indre Sogn totalt.
- Ca 15 prosent av de besøkende har oppgitt overnatting i Lærdal både forrige natt og kommende natt.

Geirangerområdet:

- Om lag halvparten av de besøkende overnatter minst en natt i Stranda eller Norddal kommune.
- Ca 38 prosent overnattet natten før i Stranda eller Norddal, og 32 prosent oppga at de skulle overnatte i området den kommende natten. I alt ca 15 prosent oppgir at de overnatter begge netter i Stranda og/eller i Norddal.
- En relativt stor andel overnatter i andre kommuner på Sunnmøre – 29 prosent natten før og 26 prosent natten etter besøket i Geiranger. En tredel av disse igjen (ca 10 prosent) skjer i Rauma kommune. Det genereres også en del overnattinger i Nordfjord – vesentlig i Stryn.

Overnattingsmåte

Ordinær kommersiell overnatting dominerer, særlig blant utenlandske besøkende. Om lag tre av fire utenlandske besøkende i de to områdene benyttet hotell, pensjonat og liknende eller campingplass natten før besøket, mens av norske besøkende benyttet henholdsvis 43 prosent (Nærøyfjordområdet) og 50 prosent (Geirangerområdet) kommersiell overnatting natten før besøket.

Oppholdstid på stedet

Hovedinntrykket er at korte opphold – mindre enn to timer – dominerer. Dette er mest typisk blant respondenter i Vik (85 prosent) og Lærdal (76 prosent). Andelen korte opphold er mindre i Nærøyfjordområdet (62 prosent) og Geiranger (51 prosent), det er relativt mange som oppholder seg i området mellom to og fem timer.

Tabell B *Hvor lenge varer oppholdet her på dette stedet før du reiser videre? Eksklusive besøkende som overnatter. Prosent.*

	Ordinære dagsbesøkende				Cruiseturister		
	Nærøyfjorden	Geiranger	Lærdal	Vik ¹	Nærøyfjorden	Geiranger	
0-2 timer	61,7	51,2	75,9	84,9	0-2 timer	6,3	14,3
2-5 timer	27,0	30,0	17,9	8,6	2-4 timer	21,3	35,1
dagsbesøk > 5 timer	11,2	18,8	6,1	6,5	> 4 timer	72,4	50,7
	100,0	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0

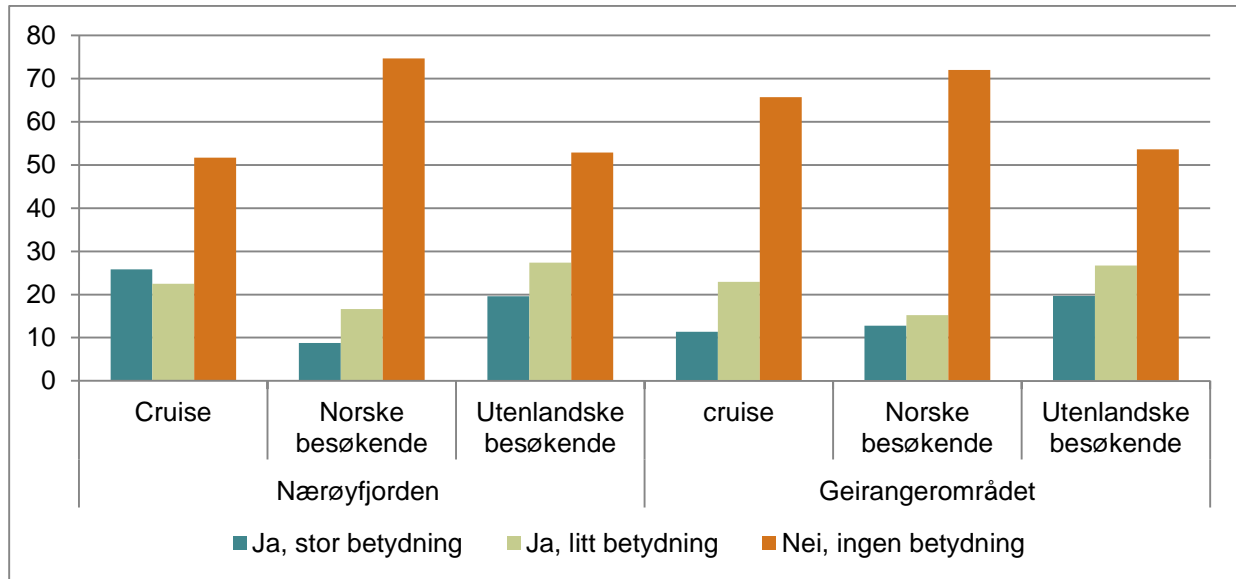
Blant cruisepassasjerene er bildet nokså annerledes. Et stort flertall i Nærøyfjorden oppholdt seg i land mer enn fire timer (72 prosent), og i Geiranger var halvparten mer enn

¹ Gjelder kun besøkende som har oppgitt stopp i Fresvik eller Viksøyri.

fire timer i land. Dette har for begge stedene sammenheng med at mange er med på arrangementer i land (bussturer, Flåmsbanen etc) som tar minst 3-4 timer.

Kjennskap til og betydning av verdensarvstatus

De fleste norske besøkende – 70 prosent i Nærøyfjordområdet og 74 prosent i Geirangerområdet – oppgir at de kjente til verdensarvstatusen før besøket. Blant utenlandske besøkende var det i begge områder ca 60 prosent av de ”vanlige” besøkende og rundt halvparten av cruisepassasjerene som kjente til områdets verdensarvstatus.

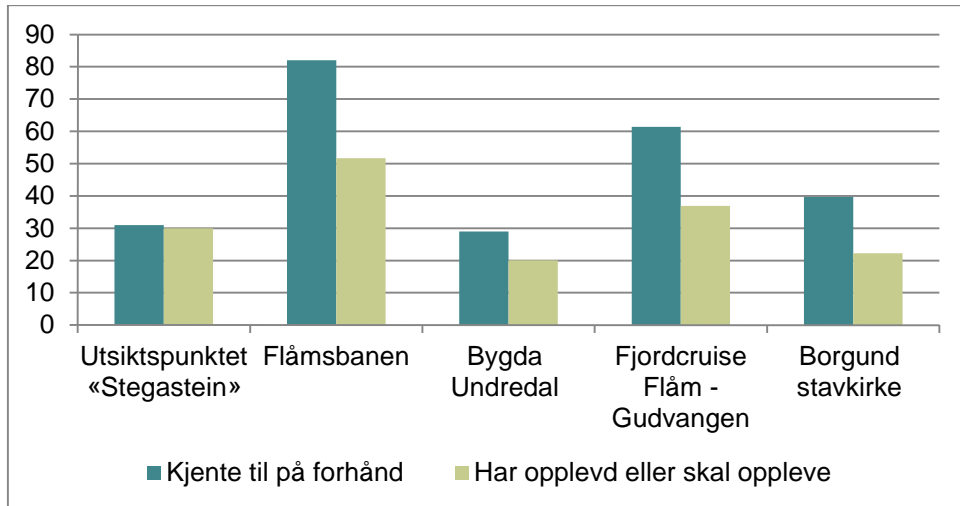

Figur 1 Betydningen av verdensarvstatus for at man har kommet til området. Personer som kjente til verdensarvstatusen på forhånd. Prosent.

Blant dem som kjente til statusen på forhånd var det gjennomgående et flertall som oppga at statusen ikke hadde noen betydning for at de er kommet til de respektive områdene (figur 1). Andelen av alle besøkende som oppgir at den hadde stor betydning for besøket, utgjør i Aurland omtrent 6 prosent av norske og 11 prosent av utenlandske besøkende (utenom cruise), og i Geiranger henholdsvis 10 og 12 prosent. Blant cruisepassasjerene (alle) er det 13 prosent i Aurland, men kun 6 prosent i Geiranger som mener at verdensarvstatusen hadde stor betydning for at de valgte et cruise som omfattet dette området.

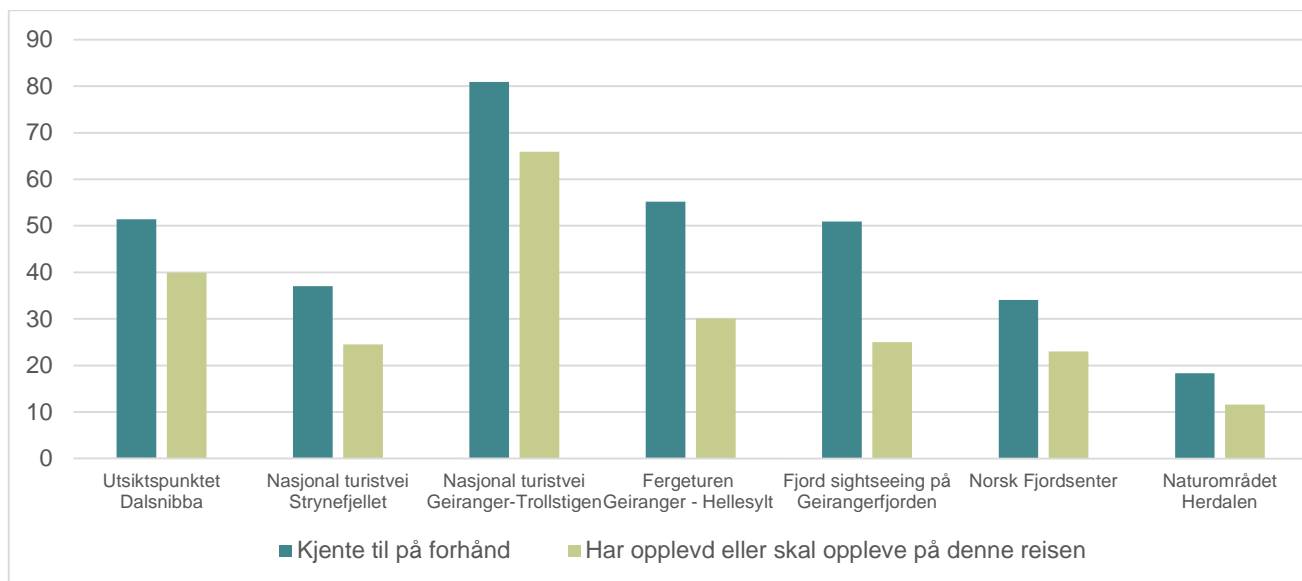
Kjennskap til og bruk av attraksjoner i området

De besøkende i Aurland (utenom cruiseturister) har relativt godt kjennskap til attraksjonene og opplevelsene i Nærøyfjordområdet (figur 2). Flåmsbanen og fjordcruise er mest kjent og brukt av flest. Også blant besøkende i Lærdal er Flåmsbanen mest kjent, men her skårer både Borgund stavkirke (kjent av 65 prosent, besøkt av 33 prosent) og villakssenteret (kjent av 50 prosent, besøkt av 26 prosent) høyt.

Figur 2 Attraksjoner i Nærøyfjordområdet – om man kjente til på forhånd og om man har opplevd eller skal oppleve dem på denne reisen. Besøkende i Aurland kommune. Prosent.

Turistvegstrækningen over Trollstigen er den mest kjente av attraksjonene i Geirangerområdet (tabell D). Fire av fem kjente til den nasjonale turistvegen over Trollstigen og Geiranger, mens bare 37 prosent kjente til Strynefjellsvegen.

Figur 3 Attraksjoner i Geirangerområdet – om man kjente til på forhånd og om man har opplevd eller skal oppleve dem på denne reisen. Prosent.

Ellers er det om lag halvparten som kjente til Dalsnibba, fergen på Geirangerfjorden og mulighetene for sightseeing/opplevelser på fjorden. Det er en stor andel som besøkte Dalsnibba (40 prosent), mens litt under en firedel besøkte Norsk Fjordsenter. Det var relativt få, men likevel en god andel (18 prosent) som kjente til Herdalen, og om lag 12 prosent som oppga at de faktisk besøkte dette kultur- og landskapsområdet.

Nettbasert spørreundersøkelse

Hovedfunn

En mer utfyllende undersøkelse om holdninger, preferanser og atferd i løpet av besøket ble gjennomført ved utsendelse av elektronisk skjema per E-post (adresser innhentet i den papirbaserte undersøkelsen). Det kom inn i alt 647 besvarte skjemaer, fra 304 besøkende i Nærøyfjordområdet og 343 i Geirangerområdet.

Undersøkelsen fokuserte på turistenes oppfatninger knyttet til landskapselementer, kulturlandskap, miljøhensyn, trafikkforhold, informasjon, tilfredshet med ulike sider av turistproduktet i de to områdene mm.

Det er generelt svært sammenfallende oppfatninger av natur-/landskapselementenes og de menneskeskapte elementenes betydning for turistenes opplevelse av de to verdensarvområdene:

Natur- og landskapselementene tillegges gjennomgående stor betydning i både Nærøyfjorden og Geiranger. I de besøkendes øyne er det særlig fjord- og fjellandskapet som karakteriserer de to verdensarvområdene, mens enkeltelementer som strendene langs fjorden eller grottene er mindre iøynefallende sammenliknet med andre naturinntrykk.

Menneskeskapte elementer er også av gjennomgående stor betydning for turistopplevelsen av de to områdene, om enn noe mindre enn landskapsopplevelsen. Kulturlandskapet har størst betydning, mens den visuelle opplevelsen av cruiseskip er noe lavere.

Helhetsinntrykket av byggestil og estetikk er også positivt (oppfatningen av kommersielle reklameskilt er imidlertid litt mer varierende).

Når det gjelder graden av tilfredshet med trafikkforholdene er det viss ulikhet mellom de to områdene. I begge områdene ble trafikken i sentrum, parkeringsforholdene i sentrum samt trengsel og køer i disse områdene ansett som noe mindre tilfredsstillende, og spesielt gjelder det Geiranger. Tilretteleggingen for gående og syklende anses også som bedre i Nærøyfjorden enn i Geiranger. Også når det gjelder vurderingene av forurensning og støy kommer Geiranger noe dårligere ut enn Nærøyfjorden. Tryggheten ved aktiviteter på land og på fjorden anses derimot som meget høy i begge områdene.

Geirangerfjorden verdensarvområde scorer høyest på informasjon om verdensarven, noe som trolig har sammenheng med høy tilfredshet med Norsk fjordsenter Geiranger. Totalinntrykket er også at turistene er godt tilfreds med turisttilbudene i begge fjordområdene, og særlig turistinformasjonen lokalt, overnattingstilbudene og turistvertenes serviceinnstilling er verdsatt. Prisnivået er det imidlertid en lavere grad av tilfredshet med.

I begge områdene er det mange som opplever å ha god kontakt med lokalbefolkningen og ikke minst er mange svært godt tilfredse med de to verdensarvområdenes generelle atmosfære og autentisitet (ekthet). Det er også en viss andel av de besøkende som kunne tenke seg å bidra med eget arbeid for å ivareta verdensarven.

Attraksjonsbesøk og deltakelse i aktiviteter/ opplevelser under oppholdet

Undersøkelsen omfatter spørsmål om hvilke attraksjoner man har besøkt, mer detaljert enn den stedsbaserte undersøkelsen (jfr figur 2 og 3). Ut fra attraksjonslisten i tabell C er det et relativt mangfoldig bilde som avtegner seg, der både kjente natur- og kulturattraksjoner har høye besøksandeler.

Tabell C. Hvilke attraksjoner/ turisttilbud har du besøkt? Prosent.

Nærøyfjordområdet (N=298)		Geirangerfjordområdet (N=314)	
Flåmsbanen	59	Norsk Fjordsenter	54
Lærdalstunnelen	55	Ørnevegen - Ørnesvingen	49
Nasjonal turistvei Lærdal-Aurlandsvangen)	41	Dalsnibba - Nibbevegen	48
Aurlandsdalen	38	Dei sju systre/ Friaren	42
Borgund stavkirke	33	Storseterfossen	40
Flåmsbanamuseet	32	Hellesyltfossen	38
Fjordcruise/rundreise Sognefjorden	32	Flydalsjuvet	22
Lærdalsøyri	31	Herdalssetra	12
Gudvangen viking town	28	Union Bad & Spa	9
Stalheim	26	Juvel Landskapshotell	6
Undredal stavkirke	24	Kraftverkmuseet i Tafjord	6
Kystledbåtene	21	Fundergata i Tafjord	5
Stegastein	19	Ytste-Skotet fjellgård	4
Rallarvegen	17	Andre attraksjoner/tilbud	31
Norsk villakssenter	14		
Aurlandsskoen	9		
Kraftstasjoner (nye og gamle)	7		
Otternes bygdetun	6		
Fretheim kulturpark	5		
Andre attraksjoner/tilbud	19		

Det ble i E-postundersøkelsen også foretatt en omfattende kartlegging av hvilke aktiviteter, opplevelser etc. turistene har besøkt/deltatt i og hvordan disse vurderes. Aktivitetene omfatter en rekke landbaserte og vannbaserte friluftaktiviteter, sports- og treningsaktiviteter, kultur- og omvisningsrelaterte aktiviteter og opplevelser basert på lokal mat. Dette er et relativt omfattende materiale med mange og detaljerte tabeller, og det vises her til hovedrapporten.

Besøkstall, inntekter og verdiskaping

Rapportens del 2 analyserer besøksvolum, turismerelatert omsetning og verdiskaping, nærmere bestemt i kommunene Aurland og Lærdal, samt for Stranda og Norddal (verdiskaping ble beregnet samlet for disse to kommunene).

Antall besøkende og antall overnattinger Nærøyfjordområdet

Beregnet antall besøkende (som gjør en stopp) i Aurland kommune i 2015 er 921 400, herav 182 400 cruisepassasjerer som gikk i land. Av de 739 000 som ikke var cruisepassasjerer, reiste om lag 450 000 med Flåmsbana.

Utenom cruisepassasjerer gjorde om lag 560 000 personer en stopp i Flåm, 268 000 på Aurlandsvangen, 309 000 i Gudvangen, 162 500 ved Stalheim og ca 88 000 i Undredal. Av de som gjorde en stopp i Aurland kommune, gjorde ca 180 000 også en stopp i Lærdal.

Antall gjestedøgn i kommersiell overnatting er i Aurland beregnet² til ca 132 000 i 2015, herav 75 000 i hoteller, 32 000 i hytter/leiligheter/rom og 25 000 i camping. I Lærdal var

² SSBs overnattingsstatistikk gir tall for Aurland og Lærdal samlet. Statistikken omfatter dessuten ikke alle foretak, slik at egne beregninger har vært nødvendig.

det totalt ca 98 000, herav 45 000 i hotell, 28 000 i hytter/leiligheter/rom og 25 000 i camping.

Antall besøkende og antall overnattinger Geirangerområdet

Totalt antall besøkende Geirangerområdet er beregnet til ca 500 000, eksklusive cruisepassasjerer.

Anløpslistene for Stranda havnevesen viser at det var i alt 331 800 passasjerer om bord på de cruiseskipene som hadde anløp i kommunen. Ut fra en antakelse om at ca 95 prosent går i land, utgjør dette 315 000 besøkende. Medregnet cruisepassasjerer som foretar landbesøk finner vi et samlet besøkstall i Stranda og Norddal kommuner i 2015 på ca 815 000 besøkende.

Utenom cruisepassasjerer gjorde ca 430 000 besøkende en stopp i Geiranger, 89 000 i Hellesylt, 62 000 i Stranda (kommunesenteret), 26 500 i Tafjord og 32 500 i Herdalen. Ca 295 000 oppga at de hadde gjort en stopp ved Trollstigen.

Antall gjestedøgn i kommersiell overnatting i Stranda kommune ble beregnet³ til ca 209 000 i 2015, herav 111 000 i hoteller, 40 000 i hytter/leiligheter/rom og 58 000 i camping. I Norddal var det totalt ca 75 000, herav 9 000 i hotell, 21 000 i hytter/leiligheter/rom og 45 000 i camping.

Turismerelatert omsetning og verdiskaping

Undersøkelsen på de respektive stedene ga følgende tall for turistenes forbruk i løpet av besøket (eksklusive overnattingskostnader):

Tabell D Turisters forbruk per besøk per dag i de aktuelle områdene. Sommeren 2015. Norske kroner.

	Totalt	Nordmenn	Utlendinger
Nærøfjordområdet eksklusive cruisepassasjerer	535	434	578
Geirangerområdet eksklusive cruisepassasjerer	550	462	578
Cruisepassasjerer Flåm	492	-	492
Cruisepassasjerer Geiranger	480	-	480
Vik (ingen cruisepassasjerer)	321	271	408
Lærdal (ingen cruisepassasjerer)	406	355	447

Sammenstilling av disse forbrukstallene og beregnet antall besøkende gir brukbare anslag på samlet turistforbruk sett fra etterspørselssiden. Både forbrukstallene og besøkstallene er imidlertid beheftet med en del usikkerhet, og vi mangler overnattingskostnader. Vi har derfor også anvendt tall for losjioversetning (SSB) og regnskapstall ellers fra Virksomhets- og foretaksregisteret som korreksjonsfaktorer.

- Vi finner en samlet turismerelatert omsetning i Aurland i 2015 på om lag 472 millioner kroner, eksklusive merverdiavgift. Dette fordeler seg med ca 175 millioner i overnatting og servering, 132 millioner kroner i inntekter ved Flåmsbanen, 116 millioner kroner i diverse varehandel (inkludert bensin) og 48 millioner kroner i virksomheter som driver aktiviteter, guiding etc.

³ SSBs overnattingsstatistikk gir tall for Stranda og Norddal samlet. Statistikken omfatter dessuten ikke alle foretak, slik at egne beregninger har vært nødvendig.

- Omsetningen på ca 472 millioner kroner gir en verdiskaping på ca 175 millioner kroner, som (blant annet) gir ca 105 millioner kroner i skapte lønnsinntekter i Aurland kommune.
- Omsetning i Lærdal i 2015 relatert til turister som også besøker steder i Aurland kommune er beregnet til om lag 65 millioner kroner (eksklusive mva).
- Samlet turistrelatert omsetning i Stranda kommune er beregnet til ca 349 millioner eksklusive mva. Dette fordeler seg med 179 millioner kroner på overnatting og servering, 87 millioner kroner i diverse varehandel (inkludert bensin) og 83 millioner kroner på aktiviteter og guiding.
- Tilsvarende er det beregnet en samlet turismerelatert omsetning på 68 millioner kroner (eksklusive mva) i Norddal i 2015. Herav 27 millioner kroner i overnatting og servering, 40 millioner kroner i diverse varehandel (inkludert bensin) og ca 1 million kroner i aktiviteter/guiding.
- Samlet turismerelatert verdiskaping i Stranda og Norddal er beregnet til 113 millioner kroner eksklusive mva, herav lønnsinntekter på 104 millioner kroner.
- Vansker med å beregne besøkstall og overnattingstall for Vik kommune, samt få bedrifter med tilgjengelige regnskapstall, gjør at vi ikke har kunnet beregne turismerelatert omsetning og verdiskaping. Det er anslått at varehandel og bensinsalg til turister utgjorde om lag 31 millioner kroner i 2015.